

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการปรับตัวของวิถีชีวิตของชุมชนต่อปัญหาน้ำท่วมในลุ่มน้ำมูล ตอนล่าง ภูมิศึกษา อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 4 ในแผนการวิจัย เรื่องการประเมินสถานะน้ำท่วมและการศึกษาการปรับตัวต่อปัญหาน้ำท่วมของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่าง ซึ่งได้สรุปผลการซึ่งได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาการปรับตัวต่อสถานะน้ำท่วมของชุมชนในเขตอำเภอลำดวน โดยแบบสอบถามในพื้นที่ติดแม่น้ำมูล 3 ตำบล พบว่า โดยส่วนใหญ่ชุมชนมีรายได้ในครัวเรือน เฉลี่ย 5,001 - 10,000 บาทต่อครัวเรือน การศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนลักษณะบ้านนิยมปลูกบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูง และเชื่อว่าโครงสร้างบ้านที่สร้างนั้นมีความแข็งแรงทนต่อภาวะน้ำท่วมได้ดี

ความเข้าใจในสาเหตุของการเกิดน้ำท่วม โดยส่วนใหญ่ชุมชนมีประสบการณ์น้ำท่วมมาแล้ว และส่วนใหญ่ น้ำท่วมมักท่วมไม่เกิน 1 ครั้งต่อปี ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่ของการเกิดน้ำท่วมในชุมชนก็คือ ปริมาณน้ำฝนที่ตกมากเป็นพิเศษ โดยเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมแล้วมักไม่ได้เตรียมอุปกรณ์รองรับสำหรับน้ำท่วม

ความเข้าใจในระบบเตือนภัยของชุมชนเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วม ชุมชนได้รับการเตือนภัยจากหน่วยภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ (ทั้งหน่วยงานท้องถิ่นและผู้ใหญ่บ้าน กำนัน) และส่วนใหญ่ไม่เคยได้ติดตามระบบเตือนภัยน้ำท่วมเป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน ส่วนพื้นที่ที่มักเกิดความเสียหายจากภาวะน้ำท่วมชุมชนคือ พื้นที่การเกษตร เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่พื้นที่ชุมชนหรือบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้รับผลจากภาวะน้ำท่วมบางครั้ง

การปรับตัวเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วม โดยส่วนใหญ่จะเกิดน้ำท่วมภายนอกบ้านมากกว่า ส่วนระดับน้ำที่ท่วมจะอยู่ระหว่าง 31 - 60 เซนติเมตร ระยะเวลาในการท่วม 1 - 7 วัน ส่วนการแก้ไขเมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมซ้ำซากพบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่ทราบว่าจะดำเนินการอย่างไร หรือจะติดต่อประสานงานกับใครนอกจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล

รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนในอำเภอลำดวน ส่วนใหญ่ในเดือนมิถุนายนของทุกปี จะเป็นช่วงเข้าฤดูมรสุมและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดน้ำท่วมมากขึ้นกว่าปกติ เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ตกในพื้นที่และน้ำหลากจากแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขงที่มีปริมาณมากในลำน้ำ ซึ่งอาจเกิดภาวะเอ่อล้นเข้าท่วมสองฝั่งลำน้ำได้ อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของชุมชนไม่ได้ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมจากกิจกรรมในการดำรงชีวิตของชุมชน เนื่องจากชุมชนอาศัยลักษณะทางธรรมชาติในการประกอบอาชีพให้เข้ากับฤดูกาลดังเช่น ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤษภาคม จะเป็นช่วงที่มีการจับสัตว์น้ำในแม่น้ำเพื่อขายและดำรงชีวิต โดยเรือพื้นบ้าน ซึ่งไม่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของลำน้ำ ขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมจะเริ่มดำเนินการในช่วง

เดือนพฤษภาคม ไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งสอดคล้องกับฤดูกาลและไม่เข้าไปทำลายพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะแต่อย่างใด จึงไม่มีผลต่อการลดของพื้นที่ป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งป่าไม้จะช่วยชะลอและเก็บกักน้ำฝนที่ตกหนักในช่วงมรสุม ให้ค่อยๆ ไหลมารวมที่ลำน้ำทำให้ภาวะน้ำท่วมลดความรุนแรงลง

อภิปรายผล

การปรับตัวของภาวะน้ำท่วมของชุมชนในเขตอำเภอโขงเจียม โดยส่วนใหญ่ชุมชนมีประสบการณ์น้ำท่วมมาแล้วก็จริงแต่ไม่ทราบว่าการน้ำท่วมในพื้นที่ต้นเกิดจากสาเหตุใด และไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากได้ด้วยตนเอง ซึ่งจากปัจจัยหลายอย่าง โดยการศึกษาของสุพัฒ จารุเกษมในปี พ.ศ. 2545 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เกิดจากน้ำหลากจากลุ่มน้ำชีและน้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขงในพื้นที่อำเภอโขงเจียม ซึ่งหากน้ำในลำน้ำโขงมีปริมาณมากอยู่แล้วจะทำให้น้ำที่มาจากแม่น้ำชีและมูลเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่สองลำน้ำมูลได้ โดยปรากฏนี้มักเกิดทุกช่วง 2 5 10 50 และ 100 ปี นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจะเตรียมอุปกรณ์ใดบ้างที่จำเป็นในการดำรงชีพในภาวะน้ำท่วมในพื้นที่ของตน ซึ่งส่วนใหญ่มักรอคอยการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเมตตา ขำดี (2550) ที่พบว่าชุมชนที่เกิดภาวะน้ำท่วมมักเตรียมตัวเฉพาะขนย้ายสินค้าของตนขึ้นที่สูง ส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ จะไม่ได้เตรียมเพราะคิดว่ามีหน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่นๆ เข้ามาช่วยเหลืออยู่แล้ว ขณะที่เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมพื้นที่ที่มักเกิดความเสียหายคือ พื้นที่การเกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับลำน้ำมูล ซึ่งง่ายต่อการนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรกรรมและมักเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน (วิรุฬักษ์ ขวลา, 2551) แต่อย่างไรก็ตามผลผลิตทางการเกษตรโดยส่วนใหญ่แม้จะได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมแต่กลับไม่ได้สร้างความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตรมากนักหรืออาจกล่าวได้ว่ามีความเสียหายจากภาวะน้ำท่วมไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อผลผลิตทางการเกษตรเนื่องมาจาก ความสูงของระดับน้ำโดยส่วนใหญ่สูงเฉลี่ยเพียง 50 เซนติเมตรและมีระยะเวลาในการท่วมซึ่งไม่เกิด 7 วัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุวัฒน์ อินทรไชยรักษ์ ในปี พ.ศ. 2547 ที่พบว่า ผลของน้ำท่วมที่มีต่อผลผลิตข้าวโดยการทดลองในพื้นที่สามารถควบคุมความสูงของระดับน้ำท่วมและระยะเวลาท่วมได้ โดยใช้ข้าวพันธุ์ กข.23 อายุ 45 วัน ระดับความสูงของน้ำท่วม 50 เซนติเมตร ระยะเวลาท่วม 7 วัน ไม่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ภาวะน้ำท่วมที่เกิดจากแม่น้ำมูลที่ไหลมารวมกับแม่น้ำโขงในพื้นที่นี้จะถูกควบคุมการเติมและระบายจากเขื่อนปากมูลที่อยู่เหนือพื้นที่ดังกล่าว จึงทำให้ลดความเสี่ยงของปริมาณน้ำที่จะเข้ามาเติมในลำน้ำโขงในภาวะที่มีปริมาณน้ำในลำน้ำมากเกิดการรองรับของลำน้ำได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเวสาร์ช โสภณดิเรกรัตน์ ในปี พ.ศ. 2548 ที่รายงานว่าแนวทางการบรรเทาอุทกภัยจากน้ำหลากอย่างหนึ่งคือการผันน้ำลงอ่างเก็บน้ำของเขื่อน เพื่อลดการท่วมในพื้นที่ใต้เขื่อน ซึ่งจะลดปัญหาการท่วมของพื้นที่ใต้เขื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรดำเนินการศึกษาถึงลักษณะการใช้ที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของชุมชนในระยะย้อนหลัง 10 50 และ 100 ปี เนื่องจากจะทำให้ทราบถึงผลที่ทำให้เกิดการท่วมซ้ำซากในคาบเวลาดังกล่าว
2. ศึกษารูปแบบการพัฒนาพื้นที่ในลำน้ำมูลจากแผนการพัฒนา 5 ปี ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด อำเภอก และจังหวัด เพื่อนำมาพยากรณ์ผลจากการพัฒนานั้นว่าจะส่ง ผลต่อการเกิดภาวะน้ำท่วมเพิ่มเติมหรือไม่
3. ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชนเมื่อมีการเปิดเสรีอาเซียน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว เป็นรอยต่อระหว่างประเทศ ซึ่งอาจเกิดการนำทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรที่มากขึ้นและไม่ถูกต้องมากขึ้น ทำให้เกิดการเสียสมดุลของลำน้ำไป
4. ศึกษาความพร้อมในการตอบโต้เหตุฉุกเฉินจากภัยพิบัติจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ว่ามีความพร้อมอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นการเสริมจุดบกพร่องในการให้การช่วยเหลือชุมชนเมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่